

նազանուին իրենց հայասիպ դեմով, արծիսի քիթով, իսկ նակասն եւ յանախ ծնօք դեղի ներս (*)։ Բայց զուրար չունի հողակաւն սիպին կարն ու բարձր ձեւը եւ աւելի երկար է կարծես։ Ի՞նչ տարադրիւն կարելի է ընծայել այս դիտողութիւններուն։ Դժուար է բան մը բռնել։ Ասոր վտարակն, շատ ալ կարեւորութիւն պէտք չէ թալ միեւնոյն սիպի նմայեցեալն, որոնց կը հանդիպինք ասորական հարաւանդակներու վրայ, վասն զի շատ կարելի է որ Ասորեստանի բազառութիւնը հիմնուած ըլլայ Փոքր-Ասիոյ Միլլանդիներէն։

Զենք գիտէր թէ ի՞նչ եղաւ նոյն կարեւորութիւն ժողովուրդը, որ՝ երկաթի դարաւ արեւադրոյսին՝ Բայց Հայաստանի երկարագոյտները, բայց կարելի է խորհիլ թէ նայիւրեմն ասոր մասը կը կազմէին։ Անոնք ժողովուրդը դարաւ ասորական արեւմտագոյտութիւններու մէջ յիշուած են իրեն ընտելիները հարաւային Հայաստանին, Ուրմիոյ եւ Վանի լիներուն միջեւ։ Աւելի ետքը, կը տեսնենք թէ ասոնց կողմին կ'երեւին հաղիւր։ Այս բոլոր ժողովուրդները, ասանց բազառութեան, արեւմտահայ եկած պիտի ըլլան։ Հարաւանդակի մը վրայ, որ խաւսերու հետ պահեցուց մը կը ճեղքակցանէ։ — այսինքն Ասորեստանի բազառը Սաղմանասար Գ. ի պղինձէ տախտակին վրայ, Բալաւաշի դրան վրայ, Քիւսաստէ 860-825 թուի յառաջ—երկու տեսակ մարդիկ կը տեսնուին, բարձրահասակներ եւ քրտիներ, եւ այնպէս կ'երեւին թէ այս վերջինները ասորիներուն պատշաճութեան ներքեւ են միշտ (*)։ Անոնք ասիկա կը հաւանակէ թէ ասնք մը իրարմէ առաւ երկու ճեղքը կային. սիրապէտաւ ճեղք մը, հաւանաբար կարեւորութիւն եւ բարձրահասակ, եւ հոյակապ ճեղք մը, աւելի կարն վերջին ներքեւ երկարագոյնի ընդ ընտելիներու, որ յետոյ անհետացան ասանց հետ մը բոլորով այժմեան ժողովուրդի մէջ։

Խալսերէն ետքը, զիստուրպէս Քիւսաստէ 2. դար յառաջ, արեւելիէն հայ գաղթականութիւն մըն ալ եկաւ։ Անոնք ալ հայասիպ ճեղքին կը պատկանէին, բայց իրենց լեզուն հնդ-Եւրոպական էր։ Յայտնի է որ իրենց

նախնիքը պալեանեան բերակողներն եկած ասորուած էին Փոքր-Ասիոյ մէջ, քերես Թեաւայայէն, որ մինչեւ հիմայ կայ զինարեան ճեղքը։ Անոնք Փոքր-Ասիոյ ժողովուրդներուն հետ խառնուեցան Կապադովկիոյ մէջ, որ իրենց պէս կարեւորութիւն հայասիպներ էին, եւ հաւանաբար խառնուեցան նաեւ Տէրեմեաւ, Կիսմէրեաններու եւ ուրիշ հնդ-Եւրոպական ճեղքերու հետ, որոնցմէ անոնք չափով մը հորիմ արեւն ունէին հարկաւ։ Այլ եւ անկախաւոր է որ Հայք եւ Փոքրագոյն Եւրոպան ձգելէ յառաջ խառնուեցան մը ունեցած են, Կապէս անոնք Հայեր (սինարի) էին, բայց ինչ ինչ հորիմ ընդ մզումներով (infiltration), քեպէսեւ կարելի չըլլայ ժողովուրդներէն թէ ասոնց եւ թէ արդեան ազդեցութիւնները, որոնք քերես անոնց մէջ կը գտնուին, շատ ետքը երեւան եւ կամ ըլլան։ Այս նկարին վերաբերումով պէտք է հաւանակել որ Luschanski կողմէն Քիւսաստանի լեռնային մասերուն մէջ ընտելուած Քիւսերուն կէտը դեղին են, փայլուն աչքերով եւ երկար գանգով։ Բայց այս Քիւսեր, քս ամենայն հաւանականութեան, հաւանաբար աւելի ետքը գաղթած են, հայագոյն ժողովուրդէն շատ ետքը։

Այսուամենայնիւ պէտք է հաստատել թէ բոլոր ճեղքեր եւ ժողովուրդներ որ այսօր կողկատեան լեզուներ կը խօսին այս լեռներուն թէ՛ հիւսիսը եւ թէ՛ հարաւը, ասանց բազառութեան կարն զանկ ունին եւ աւելի կամ նուազ չափով կը մօտենան հայ սիպին։ Անոնք անտարակոյտ երկիր մտած են երկարագոյնի ընդ ընտելիներէն ետքը եւ արեւմտած են զանոնք։ Անոնց լեզուները ո՛չ հնդեւրոպական լեզուներու կը պատկանին, ո՛չ ալ անտարակոյտ լեզուներու, բայց կարելի է որ անոնք կը պատկանին Փոքր-Ասիոյ հին լեզուներուն, որոնց հետ մէկ խումբ կը կազմէ։ Երեւոյթներուն հայելով կարեւորութիւն հայասիպ ժողովուրդներ շատ վաղեմի ժամանակներէ ի վեր հաստատուած էին արեւմտեան Ասիոյ մէջ եւ կրնայ ըլլալ որ հոն իրենց մօտերը գտնուէր երկարագոյնի ճեղքն ուրիշ ժողովուրդներ ալ։ Ասիոյ զանազանեան քերակողներն ուրիշներ ալ եկան հոն, որք ժողովուրդ հայդիւրական էին եւ հնդեւրոպական լեզու կը խօսէին։

ՏԳԹ. ՆԱՆՏԻՆ Էջ 262-268 Թրքմ. Բ. Ե.

(*) St'a Lehmann—Haupt, Armenien und Jettel, Ա. հասար, էջ 306, եւ Բ. հասար, էջ 681.

ՀԱՅ ԿԻՆ

Տիկ. Հայկանուշ Մարք, իր ՀԱՅ ԿԻՆ Կիսամասկայ հանդէսին Ապրիլ Թիւր ծայրէծայր նուիրած է ԴԱՍՏԻՍԻՍԻՍԻՍԻՍԻՆ, որուն վրայ խնամուած ուսումնասիրութիւններ ունին Բրոք. Սթ. Յակոբեան, Օր. Արտա Սկառեան, Յ. Թ. Հինդլեան, Օր. Մատի ժամկոչեան, Սեթ Նիկողոսեան, Օր. Զապէլ Պերպլեան, Ա. Մեսրոպեան, Տիկ. Աննա Շահլամեան, Սէթ Արսէնեան, Յակոբ Յրեւոյեան։

ՀԱՅ ԿԻՆը շատ թանկագին էջեր մը կ'աւելցնէ իր հաւաքածոյին վրայ, հրատարակելով մասնագէտ եւ փորձառու դաստիարակներու կարծիքները դաստիարակութեան մասին, որ հայ ժողովուրդի տեսակէտէն դիտուած ատեն անշուշտ կը շարժէ մասնաւոր հետաքրքրութիւն։ Ի՞նչ է այժմ եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ հայ ժողովուրդի դաստիարակող դաստիարակութեան սկզբունքը եւ միջոցը, երբ այս ժողովուրդը սփռուած է աշխարհի ամէն կողմ եւ կ'ապրի ալլապան միջավայրերու մէջ եւ ալլապան ազդակներու տակ։ Ահա՛ լուծուիլիք դժուարին խնդիրը։